

נדב לוי

זואולוג, מדריך טיולים
זואואנתרופולוגיים באפריקה

מאמר זה עבר שיפוט עמיתים

ציטוט מומלץ

לוי נ. 2012. סוגיית החתולים לאור
הדיון בזכויותיהם של בעלי החיים
וברוחתם. אקולוגיה וסביבה 3(2).

חתולי רחוב – בין מפגע סביבתי לחיית-מחמד אהובה | צילום: יוני שרמן

סוגיית החתולים לאור הדיון בזכויותיהם של בעלי החיים וברוחתם

3 ביוני, 2012

גיליון קיץ 2012 / כרך 3(2)

[חזית המחקר](#)

על קצה המזלג

- קיים קונפליקט בין גורמי שמירת טבע לחובבי חיות-מחמד באשר לדרך הטיפול בחתולי-הבית ובחתולי-הרחוב הפוגעים בבעלי חיים בסביבה.
- ניתן לקדם את הדיון בסוגיה על-ידי שימוש בזווית ההסתכלות של האתיקה הסביבתית על ההבדלים בין 'טובת בעלי חיים' לבין 'זכויות בעלי חיים'.
- התפיסה שיש לכבד זכויות של כל בעל חיים היא אי־דאל שיש לפעול לאורו, אבל משום יחסי הגומלין המורכבים המתקיימים במערכות אקולוגיות, לעתים הפרת הזכויות היא בלתי נמנעת.
- על פי גישת האתיקה הסביבתית, אין סיבה שחתולים יזכו לזכויות יתר על פני בעלי החיים אחרים, שבאוכלוסיותיהם הם פוגעים.
- יש לבחון אמצעים מגוונים לצמצום השפעתם של חתולים על הסביבה הטבעית.

המערכת

תקציר

כאשר מושג הזכויות הופיע בפעם הראשונה בדיונים פילוסופיים וציבוריים במאה ה-18, הוא התמקד בזכויות פוליטיות, בחופש המצפון, בחופש הדיבור ובחופש הביטוי – כלומר בבעיות שהיו רלוונטיות לבני אדם בלבד. כל יצור בעל תחושה – יונקים, ציפורים ואולי גם דגים – נחשב אז בעל זכויות מוסריות ומשפטיות מסוימות, ובעיקר בעל הזכות שלא ייגרם לו נזק בלתי הכרחי דוגמת סירוס. המאמר עוסק בנושא הקונפליקט הקיים כיום בין גורמי שמירת טבע לבין חובבי חיות-מחמד בכלל וחתולים בפרט, בנושא השפעתם הסביבתית של חתולים. שאלת המחקר המרכזית במאמר היא אם חתולים יכולים להיחשב בעלי זכויות, ושאלת המשנה היא אם ראוי שהאדם יתערב בחייהם, באמצעות סירוס, עיקור או דילול מבוקר.

המאמר בוחן את הסוגיה תוך שימוש בדיסציפלינות חדשות יחסית המציגות הבדלים בין טובת (רווחת) בעלי חיים לבין זכויות בעלי החיים. זוויית התבוננות זו מביאה בפני הקוראים אסכולות חשיבה שמן הראוי לכלול אותן בהחלטות לגבי ניהול של מגוון המינים בטבע, לרבות מעמדן של חיות משק וחיות-מחמד הנמצאות באחריות האדם.

כל פרקליטי זכויות בעלי החיים, גם בישראל, שמים בראש מעייניהם את זכותם של בעלי החיים לחופש, את זכותם להתפרא ולהשתחרר מן השביה ואת האיסור לצוד אותם או להתנכל להם. איסורים אלה אינם נשמרים בקפידה ואינם נאכפים כראוי. מחקרים מדעיים מראים פגיעה סביבתית לא מבוטלת מצדן של חתולים. במאמר מוצעים פתרונות יישומיים לצמצום השפעתם הסביבתית של החתולים.

המאמר סוקר את הסוגיה ואת תמונת המצב של הידע הקיים בנדון בעולם ובישראל בצורה ממצה, ומביא את הרעיונות החדשים באתיקה הסביבתית כציר מרכזי להצגת הטיעונים בנושא החתולים וזכויותיהם. תרומת המאמר לדיון בנושא היא בהעלאה נוספת של הסוגיה המורכבת של החתולים למודעות האדם, תוך שימוש בתחום חקר חדש יחסית בשטח האתיקה והמוסר כלפי בעלי חיים והרגשות של בעלי חיים, תוך הבנה כי הצגת הסוגיה עשויה ליצור דיון ציבורי ער בין הקהילה המדעית, קובעי המדיניות, גורמי ממשל וחובבי חיות-מחמד.

מעמד המורכב של החתולים בדיון הציבורי

במאה ה-18, כאשר מושג הזכויות הופיע לראשונה בדיונים פילוסופיים וציבוריים, הוא התמקד בזכויות פוליטיות, בחופש המצפון, בחופש הדיבור ובחופש הביטוי. כלומר, בזכויות שהן רלוונטיות לבני אדם, אבל חסרות עניין לבעלי חיים. אולם כיום הגישה הרווחת באתיקה סביבתית היא שלכל יצור בעל תחושה (sentient) יש זכויות מוסריות ומשפטיות מסוימות, ובראש ובראשונה הזכות שלא ייגרם לו נזק בלתי הכרחי^[5]. במאמר זה אבחן את סוגיית החתולים כמקרה בוחן לנושא זה. מעמדם של החתולים בדיון הציבורי, האתי והמוסרי, הוא מורכב. הוא מושפע מרגשות החמלה המניעים את אוהבי החתולים, מדרישתם להעניק לחתולים, כמו גם לבעלי חיים אחרים, את זכויותיהם וכן מהבעיות הסביבתיות והאקולוגיות הנגרמות עקב נוכחותם של החתולים בערים ומחוץ להן^[12, 26]. הספרות המדעית הקיימת בתחום עוסקת בעיקר בתיאור הבעיה האקולוגית-אתית הבסיסית, אך אינה מציעה עדיין שיטות פורצות דרך שייטעו להוביל לפתרונות ראויים לבעיה התברואתית שגורמים החתולים ולתרומתם של בני האדם לרביית היתר שלהם. במאמר זה אנסה להציע כמה פעולות ביצועיות שיכולות למתן את הקונפליקט בין אוהבי החתולים, שאינם מבחינים כראוי בין זכויות בעלי חיים ורווחת בעלי חיים, לבין נקודת הראות האקולוגית וההשקפה שמציעה האתיקה הסביבתית^[5].

מה בין רווחת בעלי חיים לזכויות בעלי חיים?

על ההתייחסות לבעלי החיים להיות מושתת על ארבעת העקרונות הבאים:

א. זכויות בעלי החיים: לבעלי חיים יש צרכים, שזכויות מסוימות נגזרות מהם, כמו הזכות לחופש, הזכות להתרבות והזכות לצוד. לאור עיקרון זה, תביעה להכיר בזכויות החתולים אינה עולה בקנה אחד עם לכידתם וסירוסם/עיקורם, כפי שמציעים ארגונים שונים הטוענים שהם פועלים לטובתם^[2] או עם גידולם כחיות-מחמד בדירה. בהתאם, על רוב בני האדם מקובל כי זכותו של האדם להתערב בטבע^[5].

ב. רווחת בעלי חיים: רווחת בעלי חיים הוא מושג הקשור לאיכות חייהם, הפיזית והנפשית, של בעלי החיים. כאשר

אנו מחזיקים בעלי חיים ברשותנו, בין אם בתעשיות בעלי החיים השונות, בגני חיות למיניהם או בביתנו הפרטי, מוטלת עלינו האחריות לדאוג לרווחתם.

ג. זכויות קניין: בעלי חיים מבויתים וחיות-מחמד הם קניינם של בעליהם. קניין הוא אמצעי ולא תכלית. לכן, אם משהו גורם לבעלי חיים אלה נזק, הוא פוגע לא רק בהם אלא גם בבעליהם.

ד. טיפול הוגן: הדרישה לטיפול הוגן בבעלי חיים מתייחסת לחיות משק ולחיות-בית, ומתמקדת בהבחנה בין סבל בלתי נמנע לסבל מיותר.

עקרונות אלה הם כר לדיון פילוסופי נרחב. בין הפילוסופים הבולטים בתחום נמנים Tom Regan, המדגיש את המושג 'זכויות בעלי חיים'^[22], ו-Peter Singer, העוסק בעיקר במעמד המוסרי של בעלי החיים^[23]. כל הפרקליטים של זכויות בעלי החיים מדגישים את הזכויות השונות, למשל: הזכות לחופש, הזכות שלא להיות מוחזק בשבי, הזכות שלא להיות מושא לציד והזכות להתרבות. ריגן מדגיש במיוחד את זכויות בעלי החיים בתור בעלים (או סובייקטים) של חיים, שראויים לחיותם. לדעתו, לחיים יש ערך משלהם, שאיננו מתיישב עם העובדה שבעלי החיים הם קניין^[22]. אולם טענה זו היא בעייתית, מכיוון שלדעת רבים, בעלות על בעלי חיים אינה בלתי מוסרית כשלעצמה, אלא אם כן היא מלווה בהתאכזרות. בשנת 2007 הפעילה בריטניה את "חוק רווחת בעלי החיים" (The animal welfare act). בניגוד לחוקים קודמים, שעסקו במניעת התאכזרות לבעלי חיים, החוק החדש מטיל חובה חוקית על בעלי חיות-מחמד לדאוג לצורכיהן, למשל לספק להן סביבה ראויה, מזון ושתיה, וכן מטיל מגבלות שונות על המחזיקים בעלי חיים: למשל, הוא אוסר להשתמש בבעלי החיים בתצוגות או במופעים שמאלצים אותם לבצע פעולות שאינן חלק מהתנהגותם הטבעית^[5]. על פי גישה זו, האכלת חתולים בתחנות האכלה מנוגדת לאורח חייהם הטבעי. נראה שחתולים החיים בסביבה עירונית וניזונים בתחנות האכלה מקיימים בינם לבין עצמם יחסי גומלין חברתיים שאינם מאפיינים חתולים החיים בטבע^[15]. כלומר, האכלת חתולים בעיר גורמת לשינוי התנהגות החתולים, ולכן יש להפסיקה, גם אם הדבר כרוך בהתעלמות מצערם של בני האדם המתמסרים לכן. קידום החוק למתן זכויות לחתולים, מתעלם אפוא מבעייתיות הרגלי הציד של החתולים, מאורח חייהם שהשתנה, ומכך שכתוצאה מהאכלת חתולים, אוכלוסיותיהם גדלות מאוד וגורמות נזקים סביבתיים כמו טריפת חיות-בר והכלאות עם חתולי-בר^[5, 15, 20].

מורכבות סוגיית זכויות החתולים וחיות-בר אחרות

בעבר לא היו כמעט חוקים שהגנו על בעלי חיים באופן מפורש, למעט במקרים של בעלי חיים על סף הכחדה. ואמנם, לחיות-בר בטבע לא היו זכויות טבעיות. מאחר שהן שוכנות בסביבה טבעית, שיש בה טורפים, דורסים, מחלות ואסונות טבע, הסברה המקובלת הייתה כי כל אחת מהן דואגת לעצמה ומגנה על עצמה. אולם פלישת האדם למקומות המחיה של חיות-הבר הולידה שאלות על אודות זכויותיהן. שאלה זו רלוונטית גם בעניין החתולים, היות שהחתולים, כמלווי האדם, פוגעים באוכלוסיותיהם של בעלי חיים רבים, גם כאלה הנמצאים על סף הכחדה. חשיבה לפי גישת האתיקה הסביבתית מניחה כי לא צריכה להיות סיבה אמיתית שדווקא חתולים יזכו לזכויות יתר על פני בעלי חיים אחרים. זכות היא מושג מוסרי ומשפטי, שעל פיו שומה על האדם לנהל את חייו עם בני מינו וכן עם העולם הסובב אותו, הכולל חיות-בית וחיות-בר בטבע כאחד. במקרים מסוימים, על האדם לנהל בעבור בעלי החיים את מאבקם. הדרישה לזכויות בעלי חיים מונעת על-ידי החתירה לצדק, אבל המצדדים בזכויות בעלי החיים מתעלמים לא פעם דווקא מצורכיהם המוצדקים של בני האדם, בעיקר לנוכח השקפתה של האתיקה הסביבתית. חובותינו לבעלי החיים נובעות מזכויות מסוימות שלהם, שאמנם אין להתכחש להן, אך בשנים האחרונות אנו חייבים להתחשב בהיבטים אקולוגיים, שלא הובאו בחשבון בעבר.

לדעת המחבר, מנקודת הראות הפילוסופית, טיפול רפואי, שבמסגרתו לוכדים חתולים ומשחררים אותם לחופשי לאחר סירוס או עיקור, אינו שונה אתית-מוסרית מירי ומדילול מבוקר (culling) הנעשים בבעלי חיים מסוימים בישראל ובארצות אחרות^[1, 6, 10, 12, 24, 25, 27]. מנקודת ראות מוסרית מבטאת התערבות מעין זו ברבייה ובהירודות החתולים את עליונות האדם על החתול, ומבהירה שהוא יכול אולי להימנע מהרג חתולים, אך התערבות אינה שונה מהותית מירי מבוקר בחתולים או בבעלי חיים אחרים. אף שמחקרים בנושא דילול מבוקר, קריסת אוכלוסייה בהיעדר טורפים טבעיים^[5, 6, 21] או מתן חיסונים לטורפים בטבע, הם ראשיתה של מחשבה מתקדמת יותר ויחידה מסוגה בעולם, הם אינם שונים מהותית מגישות דומות שננקטו כלפי פילים, זאבים, אריות ומיני דגל אחרים שעלולים אף הם להזיק למערכות אקולוגיות שלמות^[5, 6, 21, 24, 25].

השלכות רגשיות של סוגיית החתולים

לקשרים רגשיים בין בני אדם לחיות-מחמד חשיבות רבה, בייחוד בעבור ילדים צעירים ואנשים מזדקנים ובודדים. היכרותם של רוב האנשים עם בעלי חיים נעשית דרך חיות-מחמד ולא דרך בעלי החיים בטבע, אך קרבה רגשית לבעלי החיים בטבע הייתה יכולה לעודד את ההכרה בזכויותיהם, בעיקר לנוכח השקפת האתיקה הסביבתית [5]. אתיקה איננה דורשת רק הימנעות מגרימת עוול לחיות-מחמד ולחיות-בית (ולבעלי חיים אחרים), אלא גם יחס של אחריות חיובית כלפיהן. "זכות" זו מגיעה להן, מפני שיכולתן של חיות-הבית וחיות-המחמד לדאוג לעצמן נלקחה מהן בעבר הרחוק על-ידי האדם. נוכחותם של חתולי-רחוב וכלבים משוטטים אינה סותרת טענה זו, אלא דווקא מחזקת אותה. האדם אולי מתנכר לבעלי חיים אלה ומתנער מאחריותו הישירה כלפיהם, אולם האחריות להם ולנזקים הכבדים שהם גורמים לטבע ולסביבה, עדיין מוטלת עליו.

דיון בזכויות של בעלי חיים איננו מוגבל להיבטים רציונליים גרידא, אלא כרוך גם בהיבטים רגשיים. כאשר מדברים על בעלי חיים "מוגנים", אין הכוונה שיש להעניק זכויות שוות לבעלי חיים ולבני אדם. המטרה אינה צריכה להיות "זכויות שוות" אלא "התחשבות זהה". גם אם הסוגיה של זכויות בעלי חיים מקנה ממד אתי זהה ביחס לסבל ולכאב אנושיים וחייתיים, ההתחשבות באינטרסים של בעלי החיים חייבת להיות מוגבלת, ובוודאי לאור נקודת המבט של האתיקה הסביבתית והאקולוגיה. לבעלי חיים שונים יש אינטרסים שונים, אך קיים טשטוש בין הקניית "זכויות" במשמעות המוסרית, לבין "זכויות" במשמעות המשפטית, בוודאי בכל הנוגע לבעלי חיים. עלינו להבדיל בין טענות מוסריות ישירות, הנוגעות לבעלי חיים אינדוידואליים, לבין טענות מוסריות בלתי ישירות, המתייחסות לבעיות אקולוגיות, כמו למשל מצבם של אוכלוסיות ומינים מיוחדים של בעלי חיים. אין מינים מבודדים אשר לבדם ישכוננו, אלא קיימת מערכת אקולוגית מקיפת-כול, שקיומה מושגת על יחסים הדדיים ועל תלות של מיני בעלי חיים שונים זה מזה. הדרישה לכבד כל בעל חיים היא אי-דאל הראוי לשמש כקו מדריך עד כמה שאפשר, אבל בחיים הממשיים הפרת זכויות היא לעתים בלתי נמנעת.

אי-התערבות בטבע כמעט ואיננה אפשרית עוד. כך, עורבים (ובאירופה גם עקעקים) מחסלים בחדווה קני ציפורים אחרות ופוגעים בחיות-בר נוספות [1]. רשות הטבע והגנים בישראל מדללת עורבים אפורים מזה כ-30 שנה לפחות, אולם הדואגים לזכויות בעלי החיים אינם עולים על בריקדות כנגדה בהקשר זה. מדוע? האם משום שעורבים נחשבים בעיני האדם כפגע רע, הגורם לאין-ספור נזקים לאדם? האם חתולים נעלים יותר מעורבים? ובניסוח כללי יותר: האם בעלי חיים מסוימים שווים יותר מאחרים? על פי ג'ורג' אורול, החזירים שווים יותר...

בעיה אחרת היא שמזונם של חתולים, שהם טורפים, המסופק על ידי "חתולאים" (מאכילי חתולים), מורכב ברובו מבשר, וחלקו הגדול מבעלי חיים שגדלו בתנאים מחפירים בלולים וברפתות. למרבה האירוניה, זה לא מפריע לחתולאים להגדיל בהתמדה את מספר החתולים המואכלים ברחוב. בכך מגבירים החתולאים את סבלם של בעלי חיים אחרים למען חתולים, גם אם אינם מודעים לכך.

השפעת החתולים על הסביבה

החתולים נכללים ברשימת 100 המינים הפולשים המזיקים ביותר [18]. ממחקרים שונים אנו למדים על אומדן היקפי הצייד של חתולים. למשל, נמצא שחתולים צדים כ-57 מינים של זוחלים ודו-חיים, 27 מיני עופות ו-57 מיני יונקים בבריטניה מדי שנה [27]. אם סופרים את מספר הפרטים הניצודים מגיעים לכ-29.2 מיליון ציפורים ול-57.4 מיליון יונקים בשנה [13].

חתולים הוחדרו לראשונה לאיים בים התיכון בשנת 9,000 לפנה"ס, ומאז הרחיב האדם את תפוצתם לאיים בכל העולם, מהאזורים התת-ארקטיים עד התת-אנטארקטיים, לרבות באיים ממוזגים, באיים צחיחים ובאוסטרליה. החתולים באיים נעשים פולשים מוצלחים משום שהם מצליחים לשרוד גם ללא גישה למים טריים, פוריותם גבוהה, והם מתאימים עצמם בקלות לסביבות חיים חדשות. התנהגויות הצייד שלהם מאפשרות להם לצוד בהצלחה את רוב הנטרפים הזמינים באזורים אלה [10, 11, 16, 19]. להלן ארבע מהבעיות העיקריות הנגרמות עקב החדרת מינים זרים בכלל, ועקב החדרת חתולים בפרט:

א. תחרות עם מינים מקומיים – ביבשת אוסטרליה, למשל, החתולים מתחרים עם שני מינים של 'חתולי כיס' מהסוג *Dasyurus*, תחרות שהיא גם על הנטרפים וגם על המאורות והמחילות המשמשות למחיה. החדרת הדינגו (*Canis familiaris dingo*) ליבשת אוסטרליה, לפני כ-11,000 עד 3,500 שנה, הובילה להכחדת הזאב הטסמני (*Thylacinus cynocephalus*) והשד הטסמני (*Sarcophilus harris*) מהיבשת. לאחר מכן פגעו שועלים מצויים (*Vulpes vulpes*) ביונקי כיס קטנים. באיטליה חלה ירידה במספר הזאבים (*Canis lupus*) בשל תחרות עם כלבים שהתפראו. חשוב להזכיר זאת משום שאלה מקרים בולטים, שבהם החדרת טורפים הובילה להכחדת מינים מקומיים שחשובים לשימור מגוון המינים [19]. בריקנר-בראון הראתה את הנזק שגורמים החתולים למגוון החי בישראל [3, 4, 12].

ב. **הכלאות עם מיני הבר** – ביות החתולים החל כנראה לפני כ-5,000 עד 4,000 שנה. חקר מאובנים מגלה כי חתולי-הבר בבריטניה הפכו לאוכלוסייה מבודדת מאז תקופת הקרח האחרונה, כ-10,000 שנה לפני זמננו, אך חתולי-בית הגיעו לשם לפני כ-3,500 עד 2,000 שנה. מאז החלו הכלאות בין חתולי-בר לחתולי-בית, וכיום קשה להבחין ביניהם. אין ספק שחתולת-בר רזה ורעבה תעדיף חתול-בית שמנמן על פני חתול-בר רזה, העדפה שעלולה להוביל, בסופו של דבר, להכחדת המין. מגמה כזו קיימת בארצות נוספות שחתול-הבר חי בהן, למשל בישראל. מודעות לבטיה ומחקרים ראשונים בנדון נעשו בסקוטלנד ובישראל [19, 20].

ג. צמצום החי המקומי בעקבות טריפה – ממחקרים רבים עולה שהשפעתה העיקרית של החדרת טורפים היא צמצום החי המקומי עקב טריפה, לעתים עד כדי הכחדת מינים מסוימים. בין עשרת מיני הטורפים הבולטים ביותר שהוחדרו והשפיעו מבחינה אקולוגית על הסביבה, השפעת החתולים היא הגבוהה ביותר [19]. בשנים האחרונות מצטברות עדויות רבות המראות כי חתולים מתפראים מסוגלים להפחית משמעותית את שכירות חיות-הבר שבסביבתם. נמצא שחתולים אחראים, לפחות חלקית, על הכחדת 8% מכלל מיני העופות, היונקים והזוחלים שנכחדו בעולם בשנים האחרונות, והם מהווים איום מובהק לכמעט 10% ממיני העופות, היונקים והזוחלים המסווגים במעמד "סכנת הכחדה מוחשית" [10] (critically endangered).

ד. **העברת מחלות** – אחת הדוגמאות המצערות להעברת מחלות ממינים שחדרו לסביבות חדשות אל מינים מקומיים היא העברתו של וירוס הכלבלב (Canine Distemper Virus – CDV) לאוכלוסיות בר של טורפים בטנזניה ובקניה באמצע שנות ה-90. וירוס זה גרם, למשל, להקטנת אוכלוסיית האריות בסרנגטי מסאי מרה בכ-30% [6, 21]. גם חתולים מעבירים מחלות. בדרום-מערב ארה"ב, למשל, נפגעו מחתולים ומכלבים פנתרי פלורידה המצויים בסכנת הכחדה מוחשית [19], ומתועדים מקרים נוספים שחתולים העבירו בהם מחלות לחיות-בר הנמצאות בסכנת הכחדה [17, 13]. לאחרונה התגלו מקרי כלבת בקרב חתולים, ווטרינרים אף מחסנים חתולים כנגד המחלה [8].

תמונת מצב ישראלית

בישראל ובארצות נוספות קיימות תחנות האכלה מוסדרות, שמאכילים בהן חתולים. רשויות מקומיות מסוימות, כדוגמת הערים הרצליה ותל-אביב, תומכות בקיומן של תחנות האכלה מוסדרות, ולעתים אף מספקות שירותי עיקור וסירוס ללא תשלום [7, 8].

אולם מספרן הולך וגדל של תחנות האכלה, המספקות מזון למספר הולך וגדל של חתולים, גורם למפגעים סביבתיים רבים: מפגעי רעש (לילות החתולים בשעות הלילה), הפצת מחלות כדוגמת טוקסופלזמה וכלבת, לכלוך (שאריות מזון הנשארות ברחוב מלכלכות אותו, מושכות חולדות ועכברים, וייתכן שתורמות לגידול באוכלוסיותיהם), פגיעה בחי המקומי (ציפורים, זוחלים, דו-חיים) ופעמים רבות גם ירידה באיכות החיים של החתולים עצמם (המלטות מרובות, מחלות הנובעות מצפיפות, פגיעה מכלי רכב חולפים ועוד). בין המדענים קיימת הסכמה שקיימת בעיה הנובעת מריבוי החתולים, בעיה שאין להתעלם ממנה. אולם אין כלל הסכמה לגבי הפתרון הטוב ביותר לטיפול בבעיה: השמדה, כליאה או עיקור וסירוס.

רעיונות ביצועיים לפתרון הבעיה

פתרון הסירוס והעיקור, המקודם על-ידי רשויות מקומיות מסוימות ווטרינרי רשויות, מעסיק לאחרונה את הרשויות ואת המדענים. לדעת מחבר מסמך זה, מבחינה מוסרית, ההתערבות ברבייה ובהישרדות, הנובעת מהליך העיקור והסירוס, מבטאת את עליונות האדם על החתול, מבהירה שהוא יכול להימנע מהרג חתולים, אך אינה שונה מבחינה מהותית מירי מבוקר בחתולים. עם זאת, לא רק האכלת החתולים התורמת לרבייתם של חתולים, היא בעייתית. מה באשר להאכלת ציפורים? יש המאכילים ציפורים בימות החורף או בונים תיבות קינון בעבורן. ייתכן שגם התנהגות זו גורמת להפרת שיווי המשקל בין טורפים לנטרפים. אלו הן רק חלק מבעיות מורכבות שמעסיקות אקולוגים, זואולוגים, שומרי טבע ומשמרי סביבה בישראל [28].

ריבוי של חתולים ושל תחנות האכלה – גם אם הן מוסדרות – מוביל למפגעי רעש, להפצת מחלות, ללכלוך ולפגיעה בחי המקומי ובאיכות החיים של החתולים עצמם | צילום: יוני שרמן

העיסוק בבעיית החתולים מערב, אם כן, היבטים הקשורים לרווחת בעלי חיים עם הרצון להקנות זכויות לבעלי חיים. השאלות המהותיות העומדות בבסיס הנושא הן שתיים: האם חתולי-המחמד אכן מהווים איום מהותי על חיות-הבר? ואם כן, האם יש דרכים לצמצם את הבעיה? התשובות אינן פשוטות. גובר החשש שחתולי-מחמד טורפים בעלי חיים בעיר ובטבע וייתכן שהם גם מעבירים מחלות. אולם גם אם אין ידיעה ודאית שחתולים שפולשים לטבע אכן מפחיתים את אוכלוסיות חיות-הבר, מוסכם שיש לעשות מאמצים להפחית את הסכנות. העיסוק המורכב בסוגיה מבהיר את הקושי להסכים כיצד עלינו להיערך לטיפול באוכלוסיית החתולים.

רעיון אחד הוא שימוש בקולרים המונעים טריפה, דוגמת פעמונים המחוברים לקולרים או קולרים שמשמיעים אותם אזהרה אלקטרוני. השימוש בקולרים מסוג זה עשוי לצמצם את טריפת חיות הבר בכ-50%, ומן הראוי לחייב בחוק את כל מגדלי החתולים להשתמש בקולרים אלה [14, 26]. אפשרות אחרת היא למסד טיולים עם חתולים כשהם קשורים ברצועה, בדומה לכלבים, או להגביל את שעות היציאה של החתול לשעות שבהן אוכלוסיית הציפורים פעילה פחות וחשופה פחות לצייד. אפשרות נוספת היא לא להתיר לחתולים לצאת כלל מהבית. הצעות נוספות, כגון גינון שאינו מעודד טריפה או גידור חצרות סמוכות לשטחי בר, אינן מעשיות [9].

הצעות נוספות להפחתת מספר החתולים הן למנוע האכלה של חתולי רחוב או לפחות להסדיר את ההאכלה בחקיקה (רישום בעירייה, תשלום אגרה, תקנות הנוגעות למראה פינת ההאכלה, מה מותר לשים בה, באילו שעות, וחיוב כל בעל תחנת האכלה להיות נוכח בשעה שהחתולים אוכלים ואחר כך לנקות את השאריות והלכלוך ולא להשאיר מזון). Matt Walker, עורך BBC Nature online, הציע לאחרונה להגביל את מספר החתולים שכל אחד ואחת מאתנו יכול להחזיק בביתו. על פי Walker, מוצע שכל בית אב יוכל להחזיק לכל היותר חתול אחד (זכר או נקבה) [26].

Walker הרחיב את הסוגיה, וטען שיש לשקול לבצע אפילו רישום של חתול יחיד כזה ברשויות, אף אם יהיה מעוקר וצמוד לביתו. נשאלת השאלה: האם יש להרשות לו להיות מחוץ לבית? כלומר, האם רשאים אנו לפגוע בזכויותיו ולכפות עליו תנאי עוצר? הייתכן שיימנע מחתול היפותטי מעוקר כזה לשוטט מסביב לבניין המגורים, בגינה או ברחוב? חקיקת חוקים כאלה נשמעת קשה ליישום, בעיקר משום שחובבי חתולים באשר הם, יראו בהם קשוחים ומחמירים מדי. ואם נחוקק חוקים כאלה – האם יהיה עלינו לייסד משטרת חיות-מחמד כדי לאכוף אותם? ואם כן, מה יהיה גובה הקנסות? אלה שאלות היפותטיות, אך ראוי להקדיש להן תשומת לב.

סיכום

חקר הזכויות הישירות והעקיפות של בעלי חיים הוא תחום מחקר חדש יחסית. בעשור האחרון קבעו מחקרים באופן

נחץ כי יש לראות בהחדרת חתולים, כלבים וטורפים אחרים למערכות אקולוגיות טבעיות, תמרוך אזהרה לעתיד. השפעתם של חתולים לרעה על מינים נדירים מחייבת להוביל להחלטות מרחיקות לכת. לדוגמה, הוכח שסילוק טורפים כמו חתולים מאיים בסקוטלנד העלה מיד את השרידות (survival) של האפרוחים של עופות הים המקננים בהם [19]. בישראל, הפתרון לבעיית החתולים אינו נראה באופק והדיון בנושא זה עדיין בעיצומו. אולם יהיה הפתרון שייבחר אשר יהיה, אין לי כל ספק כי בעת קבלת ההחלטות יש לבחון את האפשרויות בראייה רחבה של אקולוגיה ואתיקה סביבתית, ולא רק דרך המשקפת הצרה של טובת החתולים.

תודות

לפרופ' יורם יום-טוב ולפרופ' אלי גפן מהמחלקה לזואולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, ולדוקטורנטיות ענבל בריקנר-בראון מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב והילית פינקלר מהמחלקה לזואולוגיה באוניברסיטת תל-אביב על עזרתם בהכנת המאמר ועל תרומתם לו.

מקורות

מקורות

1. ארז א. 1990. אקולוגיית הרבייה של העורב האפור במישור החוף (עבודת תזה לתואר שני). תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
2. בן-דוד ע. 2011. חתול מפלצת? ידיעות אחרונות. 4 במרץ: 7 ימים: 46-49; ותגובות חשובות, שם, 11 במרץ.
3. בריקנר-בראון ע. 2010. השפעת חתולי-בית על חיות-בר ועל שמירת טבע. אקולוגיה וסביבה **1**(2): 57-64.
4. בריקנר-בראון, ע. 2011. תגובה למכתבה של הילה קרן בנושא השפעת חתולי-הבית על חיות-הבר ועל שמירת טבע. אקולוגיה וסביבה **2**(1): 5.
5. לוי ז ולוי נ. 2005. אתיקה ורגשות בבעלי חיים; על מעמד המוסרי של בעלי חיים. תל-אביב וחיפה: ספריית פועלים ואוניברסיטת חיפה.
6. לוי נ. 1997. אריות במצוקה. גליליאו, מגזין ישראלי למדע ואקולוגיה **20**: 37-39.
7. עיריית הרצליה. שירותי העירייה: הוטרנר העירוני. נצפה ב-11 באוגוסט 2011.
8. עיריית תל-אביב. להיות תושב: בעלי חיים. נצפה ב-28 בנובמבר 2011.
9. קרן ה. 2010. תגובה למאמר: השפעת חתולי-בית על חיות-בר ועל שמירת טבע. אקולוגיה וסביבה **1**(3): 3.
10. Bonnaud E, Medina MFM, Nogales VME, Zavaleta TEB, Donlan CJ, Keitt B, Le Corre M, and Horwath SV. 2011. The diet of feral cats on islands: A review and a call for more studies. *Biological Invasions* **13**(3): 581-603.
11. Bradshaw JWS. 1992. The behaviour of the domestic cat. Wallingford, UK: CABI Publishing.
12. Brickner-Braun I, Geffen E, and Yom-Tov Y. 2007. The domestic cat as a predator of Israeli wildlife. *Israel Journal of Ecology and Evolution* **53**(2): 129-

- Calver MC, Grayson J, Lilitha M, and Dickman CR. 2011. Applying the precautionary principle to the issue of impacts by pet cats on urban wildlife. *Biological Conservation* **144**(6): 1895-1901 .13
- Calver MC, Thomas S, Bradley S, and McCutcheon H. 2007. Reducing the rate of predation on wildlife by pet cats: The efficacy and practicability of collarmounted pounce protectors. *Biological Conservation* **137**: 341-348 .14
- Finkler H and Terkel J. 2010. Cortisol levels and aggression in neutered and intact free-roaming female cats living in urban social groups. *Physiology and Behavior* **99**: 343-347 .15
- Liberg O, Sandell M, Pontier D, and Natoli E. 2000. Density, spatial organization and reproductive tactics in the domestic cat and other felids. In: Turner DC and Batson P (Eds). *The domestic cat: The biology of its behaviour*. Cambridge, UK: Cambridge University Press .16
- Longcore T, Rich C, and Sullivan LM. 2009. Critical assessment of claims regarding management of feral cats by trap-neuter-return. *Conservation Biology* **23**: 887-894 .17
- Lowe S, Browne M, Boudjelas S, and De Poorter M. 2001. 100 of the world's worst invasive alien species: A selection from the invasive species database. Auckland (New Zealand): SSC (Species Survival Commission), WCU (World Conservation Union) .18
- Macdonald DW and Thom MD. 2001. Alien carnivores: Unwelcome experiments in ecological theory. In: Gittleman JL, Funk SM, Macdonald DW, and Wayne RK (Eds). *Carnivore conservation*. Cambridge, UK: Cambridge University Press .19
- Mendelssohn H and Yom-Tov Y. 1999. *Fauna Palestina: Mammalia of Israel*. Jerusalem: The Israel Academy of Science and Humanities .20
- Morell V. 1994. Canin distemper virus: Serengeti's big cats going to the dogs. *Science* **1664**: 264 .21
- Regan T. 1983. *The case for animal rights*. Berkeley, CA: The University of California Press .22
- Singer P. 1976. *Animal liberation*. London: Jonathan Cape .23
- Strahan R (Ed). 1995. *Mammals of Australia*. Washington, DC: Smithsonian Institution Press .24
- Stuart C and Stuart T. 1996. *Africa's vanishing wildlife*. Washington, DC: Smithsonian Institution Press .25
- Walker M. 2011. [Tiddle's law: Should we restrict cat ownership to](#) .26

[.preserve wildlife?](#) BBC Nature Editor's Blog. Updated 9 May 2011

Woods M, McDonald RA, and Harris S. 2003. Predation of wildlife by .27
.domestic cats *Felis catus* in Great Britain. *Mammal Review* **33**: 174-178

Yom-Tov Y, Hatzofe O, and Geffen E. 2012. Israel's breeding avifauna: .28
A century of dramatic change. *Biological Conservation* **147**(1): 13-21